

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (Kıbrıs Cumhuriyeti'nin) Avrupa Birliği Üyeliğinin Kıbrıs Sorununa Etkisi

The Effect of EU Membership of the Southern Cyprus (Republic of Cyprus) on the Cyprus Question

Altuğ GÜNAR¹

¹Dr. Öğr. Üyesi., Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, Balıkesir, Türkiye

ORCID: A.G. 0000-0001-8094-624X

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Altuğ Günar,
Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, Balıkesir, Türkiye
E-posta/E-mail:
agunar@bandirma.edu.tr

Başvuru/Submitted: 30.04.2020

Revizyon Talebi/Revision Requested:
13.05.2020

Son Revizyon/Last Revision Received:
18.05.2020

Kabul/Accepted: 18.05.2020

Atıf/Citation: Gunar, A. (2020). Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (Kıbrıs Cumhuriyeti'nin) Avrupa Birliği üyeliğinin Kıbrıs sorununa etkisi. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları-Recent Period Turkish Studies*, 37: 95-118.
<https://doi.org/10.26650/YTA2020-004>

ÖZ

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi olarak Avrupa Birliği'ne üye olan ve Kıbrıs Cumhuriyeti olarak tanınan, Akdeniz'de oldukça stratejik bir öneme sahip ada, 1950'li yıllardan itibaren uluslararası ilişkilerin en önemli gündem maddelerinden biri haline gelmiştir. "Kıbrıs Sorunu" olarak isimlendirilecek olan bu problem önce Yunanistan, Türkiye ve Birleşik Krallık arasında çözümlenmeye çalışılmış, ancak 1960'lı yılların başından itibaren Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun Kıbrıs Sorununa dahil olmaya başlaması sonucu problem boyut değiştirmiştir. Yunanistan'ın, Kıbrıs Sorununu Türkiye'nin önce Avrupa Birliği'ne adaylık, daha sonra da üyelik sürecinde "Avrupalaştırması", üyelik sürecinde Türkiye ile Avrupa Birliği arasında Kıbrıs'ın aşılabilir bir engel olarak kalmasına neden olmuştur. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Avrupa Birliği'ne üye olması ile birlikte üyeliğin getirmiş olduğu avantajlara sahip olan yönetim, Kıbrıs Sorununa yönelik olarak uluslararası alanda ülkelerin çoğunun desteğini elde etmiştir. Çalışmanın amacı, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Avrupa Birliği'ne üyeliğinin Kıbrıs Sorunu üzerindeki etkisini değerlendirmek ve analiz etmektir. Bu bağlamda öncelikle "Kıbrıs Sorunu" olarak adlandırılan kavram tartışılmış, daha sonra ise Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile Avrupa Birliği arasındaki ilişki üyelik süreci bağlamında ele alınmış, son olarak ise Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Avrupa Birliği üyeliğinin Kıbrıs Sorunu üzerindeki etkilerinin betimsel analiz yöntemi ile ele alınmasına gayret gösterilerek, elde edilen veriler, oluşturulan başlıklar içerisinde incelenmiştir. Sonuç olarak Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Avrupa Birliği'ne üye olmasının Kıbrıs Sorununun boyutunu değiştirerek, bugün problemin çok aktörlü, oldukça karmaşık ve bir o kadar da çözümsüzlüğe mahkûm edildiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, Türkiye, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Avrupa Birliği, Yunanistan

ABSTRACT

The island, which is a full member of the European Union as the Greek Cypriot Administration, is recognized as the Republic of Cyprus and has very strategic importance in the Mediterranean, has become the most important agenda item of international relations since the 1950s. There were initial attempts to solve the problem, which will be called the "Cyprus Question", by Greece, Turkey and the United Kingdom, but the dimension of the problem changed after the involvement of the European Economic Community in the early 1960s. The Europeanization of the Cyprus Question by Greece in the process of candidacy and membership of Turkey created for Cyprus an insurmountable obstacle in the process of Turkey's accession negotiations with the European Union. With the full membership of Southern Cyprus to the European Union, the government has gained the support of most of the countries in the international arena for the Cyprus Question. The aim of the study is to evaluate and analyze the impact of Southern Cyprus's full membership to the European Union on the Cyprus Question. In this context, the concept of the "Cyprus Question" was firstly discussed, and then the relationship between the Greek Cypriot Administration and the European Union was discussed in the context of the full membership process, and finally, an attempt was made to conduct a descriptive analysis of the effects of the European Union Membership of the Greek Cypriot Administration on the Cyprus Question and the data obtained were examined under the titles created. As a result, the full membership of the Greek Cypriot Administration to the European Union has changed the size of the Cyprus Question, and today, it has been found that the problem is highly complicated with multi-actors and is sentenced to deadlock.

Keywords: Cyprus, Turkey, Southern Cyprus, European Union, Greece

Extended Abstract

Cyprus has had an important place in the foreign policies of countries geographically, economically, and politically for centuries. The island, which has a very important position in the Mediterranean, has possessed significance in terms of international relations since the United Kingdom changed its approach towards the island adopting a global vision in its foreign policy. As part of Disraeli's foreign policy approach, Britain had control in Cyprus to protect the Suez Canal and Britain's interests over India. With the 1880s, the importance of Cyprus for Britain decreased due to having control in Egypt. The Asquith government considered leaving Cyprus to Greece. The Greek Cypriots' basic approaches were to unite with Greece, and the idea of uniting with Greece instead of remaining under British rule was encouraged in the community. In this context, The United Kingdom's domination on the island began to deteriorate and social protests targeting the end of the United Kingdom's presence on the island reached its climax. Indeed, the rivalry between the Church and AKEL for the representation of the island caused tensions to increase on the island. AKEL's coalition assertion with nationalist feelings was not accepted by the Church, causing the organization of a plebiscite among the Churches on the island with the broad public support of the enosis. In the 1950s, developments that would cause a significant break in the Cyprus problem emerged. Cyprus had been an indispensable issue for Britain because of the jeopardy of the interests of the United Kingdom in the Eastern Mediterranean following the victory of Jamal

Abdunnasir in Egypt. Greece has brought controversial Cyprus issue to the agenda of the United Nations General Assembly in line with the principle of self-determination and has stressed that requests of the island people should be considered based on the future of the country. As a result of the developments, violent clashes occurred on the island, and violent acts were organized against other social groups who were in favour of peace, particularly the British. This situation led to the establishment of the Turkish Resistance Organization on the island and caused the emergence of the parties and the structure that would form the basis of the Cyprus problem. In line with the treaties between the United Kingdom, Turkey and Greece, The Republic of Cyprus was founded on the constitution that was agreed in 1960. The Republic of Cyprus, which was founded with the reconciliation between the communities and power-sharing axes, recognized Britain, Greece and Turkey's right to intervene should the constitutional order be jeopardized, leaving out the division claims put forward by Turkey and Enosis by Greece. Based on the authority given by the Treaty of Guarantee, Turkey conducted a Peace Operation in 1974 which would later result in the establishment of the Turkish Republic of Northern Cyprus in 1983. Greece and the European Union blame this Peace Operation by Turkey as the starting point of the Cyprus problem. Turkey, on the other hand, considers the Peace Operation as an outcome in solving the problems in Cyprus. Despite the problems with Turkey, the partnership agreement between the Greek Cypriot Administration of Southern Cyprus and the European Union entered into force in 1973. Becoming a member of the European Community in 1981, Greece supported the partnership relations with the European Union and the Greek Cypriot Administration of Southern Cyprus and Turkey's relationship with the European Union was damaged because of Greece's efforts in Cyprus. The Greek Cypriot Administration of Southern Cyprus applied for full membership to the European Union in 1990 and the negotiation process between the parties started in 1998. Full membership negotiations between the Greek Cypriot Administration of Southern Cyprus and the European Union were completed, and the Greek Cypriot Administration became a full member of the European Union in 2004, starting to use the Euro as a currency in 2008 and also participating in the Euro area. The Greek Administration of Southern Cyprus's application to the European Union without a comprehensive and complete solution in Cyprus and acceptance of the membership by the European Union transformed the problem into another dimension. The rejection of the Annan Plan by the Greek Cypriot Administration of Southern and the preference for European Union membership caused a usurpation of the rights of the Turkish Republic of Northern Cyprus. After the European Union membership, the Cyprus problem was sentenced to a serious deadlock, leading to neglect of international law and treaties between the parties, resulting in a multi-lateral and highly complex international deadlock situation.

Giriş

Akdeniz'in kalbi olarak ifade edilebilecek olan Kıbrıs, yüzyıllar boyunca çoğu medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Jeostratejik konumunun Kıbrıs'a vermiş olduğu nitelikler, adanın Doğu Akdeniz'de söz sahibi olmak isteyen güçler arasında bir çıkar çatışması alanı haline gelmesine neden olmuştur. Birleşik Krallık dış politikası açısından önem taşıyan ada, ülkenin politikasını değiştirmesi sonucu gözden çıkarılsa da Doğu Akdeniz'de kontrolün kaybedilmesi riske edilememiş, Birleşik Krallık Kıbrıs'ta Yunanistan ve Türkiye'nin de içerisinde yer aldığı bir yapı oluşturmuş ve Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur. 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti kurucu Antlaşmalarından kaynaklanan hakkına dayanarak, adada ortaya çıkan şiddet eylemlerinin durdurulması adına 1974 yılında Türkiye tarafından barış harekâtı düzenlenmiş ve 1983 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) kurulmuştur. 1981 yılında Yunanistan'ın Avrupa Ekonomik Topluluğu'na¹ üye olması, Kıbrıs'ın 1973 yılında ortaklık anlaşmasının yürürlüğe girmesini takiben 1998 yılında üyelik müzakerelerine başlaması ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (GKRY) aday temsil edercesine yetkin sayılıp AB'ye 2004 yılında üye olması ile çalışmanın konusunu oluşturan Kıbrıs Sorunu başta Türkiye olmak üzere aktörler arası ilişkilerin karmaşıklaştığı ve çözümsüzlüğe mahkum edilmiş bir sorun olarak günümüze kadar gelmiştir.

Çalışmanın temel amacı Kıbrıs Sorununu AB üyeliği bağlamında analiz etmek olmaktadır. Çalışmada AB üyeliğinin Kıbrıs Sorununa etkisi, öncelikle Kıbrıs Sorununun tanımlanması daha sonra GKRY'nin AB üyeliğinin incelenmesi ve GKRY'nin AB Üyeliğinin soruna etkisi bağlamında ele alınması yoluyla analiz edilmeye çalışılmıştır.

1 Metin içerisinde Avrupa Birliği'ne yönelik kısaltma, entegrasyonun ilgili tarih içerisindeki durumunu gösterecek şekilde kullanılmıştır. Avrupa Birliği 1970'li yıllarda Avrupa Toplulukları olarak anılırken 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile birlikte entegrasyonun ismi Avrupa Birliği olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz; Çağrı Erhan, Tuğrul Arat, "Avrupa Topluluklarıyla İlişkiler", *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar; Cilt II, 1980-2001*, ed. Baskın Oran, 6. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002, s.84.

1. Kavramsal Arka Plan: Bir Sorun Olarak Kıbrıs

Kıbrıs² olarak bilinen ve Anadolu'nun bir parçası olan ada, stratejik konumu nedeniyle doğu ile batı arasında oldukça önemli bir coğrafi konumda bulunmaktadır. Adanın Orta Doğu ülkelerine yakın olması bu stratejik önemini daha da arttırmaktadır. Kıbrıs (ya da Kıbrıs Adası) “Süryaniler, Mısırlılar, İranlılar, Romalılar, Araplar ve Türkler” olmak üzere çoğu medeniyete ev sahipliği yapmış ve yönetimleri altına girmiştir. Ada, “1571 ile 1878” yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu yönetimi altında yönetilmiştir. Kıbrıs tarihin hiçbir döneminde “Kıbrıs Ulusu/Milleti” olarak isimlendirilmemiştir. Nitekim adanın farklı ulusal dini ve kültürel karakterinin çeşitliliği bu durumun en temel nedeni olmuş, adadaki iki farklı toplum bir arada uzun bir süre boyunca yaşayabilmiştir. Kıbrıs Adası'nın içermiş olduğu bu özel nitelikler sorun olarak tanımlanmakta olan bu

- 2 Kıbrıs'ın mevcut statüsü uluslararası alanda tartışmalı durumdadır. Türkiye KKTC'yi tanıyan tek ülke olmakla birlikte Libya ile yapılan Akdeniz mutabakatı (deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin mutabakat) bağlamında ilgili ülkenin KKTC'yi de facto-fili olarak tanımış olduğu iddia edilebilir. İsmail Şahin, “Türkiye Güney Kıbrıs'ı Libya'dan Vurdu”, *Diriliş Postası*, Kasım 29, 2019 (Çevrimiçi) <https://www.dirilispostasi.com/makale/turkiye-guney-kibrisi-libyadan-vurdu>, 11 Mart 2020. Türkiye Kıbrıs'ın statüsüne yönelik olarak AB bağlamında Ankara Anlaşması Katma Protokolü'ne yönelik 29 Temmuz 2005 tarihinde yapmış olduğu açıklamada, BM Genel Sekreterinin çözüm çabalarını desteklediğini belirtmiş, 1960 tarihinde kurulmuş olan “Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Protokol'de belirtilen devlet ile aynı devlet olmadığını, bu nedenle Türkiye'nin GKRY ve otoritelerini tampon bölgenin güneyinde yer alan bölgede kabul edeceğini ve GKRY'nin Kıbrıslı Türkleri temsil etmediğini, Türkiye'nin belirtilen protokolü onaylamasının Protokolde geçen “Kıbrıs Cumhuriyeti'nin” tanınması anlamına gelmediğini ve Türkiye'nin “Garanti Anlaşması”, “İttifak Anlaşması” ve 1960 yılındaki “Kuruluş Anlaşmalarından” kaynaklanan haklarına herhangi bir zarar getirmediğini, Türkiye'nin Protokole taraf olmakla birlikte Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile ilişkilerinin aynı kalacağını ve Türkiye'nin Kıbrıs'a yönelik olarak kapsamlı bir çözüm olmadan yaklaşımını değiştirmeyeceğini ve eğer çözüm olursa yeni “ortaklık” devleti ile ilişkilerini kurmak istediğini açık bir şekilde belirtmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz; Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs, “Declaration by Turkey on Cyprus”, July 29, 2005 (Çevrimiçi) http://www.mfa.gov.tr/declaration-by-turkey-on-cyprus_-29-july-2005.en.mfa, 15 Mart 2020. Türkiye'nin Kıbrıs Sorununa yönelik kararları için bkz; Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs, “Cyprus”, (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/sub.en.mfa?55806b36-748e-4504-bab5-4ca952070a1c>, 15 Mart 2020. Kıbrıs Sorunu Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1974 yılında almış olduğu 353 sayılı karar bağlamında “Kıbrıs Cumhuriyeti” olarak belirtilmiş ve “yabancı askeri müdahalenin” kaldırılması kararı alınmıştır. İlgili karar için bkz; United Nations, “Resolution 353 (1974) of 20 July 1974”, (Çevrimiçi) <http://unscr.com/files/1974/00353.pdf>, 15 Mart 2020. BM Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu 360 sayılı karar ile birlikte “Kıbrıs Cumhuriyeti'ne karşı yürütülen tek taraflı askeri eylemlerin onaylanmadığı” belirtilmiştir. İlgili karar için bkz; United Nations, “Resolutions 360 (1974) of 16 August 1974”, (Çevrimiçi) <http://unscr.com/files/1974/00360.pdf>, 15 Mart 2020. Önemli olan nokta BM'nin bu kararlarında “Kıbrıs Cumhuriyeti'nin” tek resmi temsilcisi olarak GKRY'nin görülmesidir. Daha detaylı bilgi ve BM'nin Kıbrıs ile alakalı almış olduğu kararlar için ayrıca bkz; Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “Başlıca BM Güvenlik Konseyi Kararları (İngilizce)”, (Çevrimiçi) http://www.mfa.gov.tr/_baslica-bm-guvenlik-konseyi-kararlari-_ingilizce_.tr.mfa, 17 Mart 2020. AB'ye göre Kıbrıs “de facto olarak bölünmüş bir ada olmakla birlikte bir AB toprağıdır”. AB'de seyahat etme hakkına sahip olan ve Kıbrıs'ta yaşamakta olan Kıbrıslı Türkler birer AB vatandaşıdır. Ancak AB hukuku GKRY'nin etkin kontrolünün olmadığı topraklarda uygulanmamaktadır. Adada Rumca ve Türkçe kullanılmakla birlikte sadece Rumca resmi bir AB dili olarak kabul edilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz; European Union, “Cyprus”, (Çevrimiçi) https://european-union/about-eu/countries/member-countries/cyprus_en, 18 Mart 2020. BM ve AB bağlamında alınan kararlara yönelik daha fazla bilgi için bkz; Nejat Doğan, “Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kararlarında Kıbrıs Sorunu”, *Akdeniz İ.L.B.F Dergisi*, C.II. No: 4, (2002). Kıbrıs'ın AB'ye üyeliğine yönelik hakkında daha fazla bilgi için bkz; Altuğ Güner, “Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne Katılım Süreci”, *Avrupa Birliği'nin Doğu Avrupa ve Batı Balkanlar Genişlemesi*, ed. Ercüment Tezcan, İlhan Aras, Altuğ Güner, İstanbul, Sentez Yayınları, 2014.

uluslararası problemin karmaşık bir siyasi konu haline gelmesinde oldukça önemli bir role sahip olmuştur. Ancak en basit hali ile “Kıbrıs Sorununun” temelinde oldukça basit bir gerçek bulunmaktadır. Kıbrıs adasında yaşamakta olan Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumlar ve aralarındaki ilişkinin, sorunun başlangıç noktasını oluşturmuş olduğu belirtilebilir. Kıbrıslı Rumlara göre “Kıbrıs Sorununun” başlangıcı 1974 yılında Türkiye'nin adaya müdahalesi ile başlamaktadır. Yani Kıbrıs Sorunu olarak tanımlanan bu durum, Türkiye'nin askeri müdahalesi sonucu ortaya çıkan bir durum olduğu iddia edilmiştir. Nitekim böyle bir ön kabul Türkiye'nin askeri varlığını Kıbrıs adasında sonlandırması ile birlikte sorununda ortadan kalkacağına yönelik bir sonucu beraberinde getirmektedir. 1960 yılında bir sorun olarak uluslararası alanda dikkatleri üzerine çeken Kıbrıs Sorununda, Türkiye'nin adaya müdahale etmesi, sorunu başlatan bir eylem olmaktan öte ortaya çıkan soruna yönelik alınmış bir sonuç ve tedbirdir.³

1878 yılında Britanya'nın önde gelen bürokratlarından olan Disraeli'nin⁴ stratejisi bağlamında Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Süveyş Kanalı'nın korunması aynı zamanda da Rusya'nın genişlemesi bağlamında Hindistan'daki Britanya çıkarlarının gözetilmesi için Britanya adada kontrolü ele almıştır. 1882 yılında Britanya'nın Mısır'da kontrolü kazanması Kıbrıs'ın önemini azaltmış ve Asquith hükümeti⁵ Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilmesini planlanmıştır. Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesi düşüncesi, Kıbrıslı Rumların temel yaklaşımı olmuştur. Bu bağlamda milliyetçi duygular adada Britanya hâkimiyeti döneminde başta okullar olmak üzere yurtiçinde çoğu alanda teşvik edilmiştir. Britanya'nın adadaki temsiliyeti bu tarihten sonra zarar görmeye başlamıştır. İngiliz otoritesine karşı Ada halkı, Yunanistan ile birleşme talebini dile getirmek için kalabalıklar halinde protestolar düzenleyerek, İngilizleri adayı terk etmeye zorlamışlardır. 1945 yılında İngilizlerin adayı terk etmesine yönelik baskı adadaki Rum halkın temsiliyetine yönelik rekabetin Kilise ve komünist yaklaşıma sahip olan Emekçi Halkın İlerici Partisi (AKEL/Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζόμενου Λαού) arasında yaşanması ile doruk noktasına çıkmıştır. Kilise Michael Mouskos'un⁶ önderliğinde AKEL'in milliyetçi bir koalisyon oluşturma ve kendi kendini

3 Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs, “Cyprus-The Cyprus Issue”, (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/the-cyprus-issue-overview.en.mfa>, 19 Mart 2020.

4 Başkan olarak 1874 yılında Benjamin Disraeli, Britanya'nın Doğu Akdeniz'e yönelik politikasını değiştirmiştir. Britanya'nın ticari çıkarlarını önceleyen politikası yerine kapsamlı evrensel hedefler kabul edilmiştir. Bu bağlamda Britanya için Kıbrıs'ın genel olarak ise Doğu Akdeniz'in dış politikada önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Andrew Borowiec, *Cyprus: A Troubled Island*, London, Greenwood Publishing Group, 2000, s.19.

5 Herbert Henry Asquith. İngiliz siyasetçi ve belirtilen dönemde başbakan olarak görev yapmıştır.

6 Makarios; 1913 yılında doğmuş ve ismini daha sonra Makarios olarak değiştirmiştir. Makarios III olarak bilinen başpiskopos, 30 yıl boyunca Kıbrıs politikasında söz sahibi olmuştur. Bilgi için bkz; Christos P. Ioannides, *Cyprus under British Colonial Rule: Culture, Politics, and the Movement toward Union with Greece 1878-1954*, United Kingdom, Lexington Books, 2018, s. 227.

yönetmeye yönelik taleplerini kabul etmemiş ve 1950’li yıllarda halkın *enosise*⁷ geniş desteği ile birlikte Kiliseler arasında bir plebisit yapılmasına yönelik istek ortaya konmuştur. Makarios 1950’li yıllar ile birlikte desteğini arttırmak istemiş ancak Mısır’da Cemal Abdülnasır’ın yönetime gelmesi ile birlikte Britanya’nın Süveyş Kanalı üzerindeki kontrolünün kaybolması “Koloni İşlerinden Sorumlu Devlet Bakanı” olan Henry Hopkinson’ın Britanya’nın Kıbrıs’a yönelik tutumunu değiştirmesi ve böyle bir durumda Kıbrıs’ın tam bağımsızlığının desteklenemeyeceğini belirtmesi ile sonuçlanmıştır. Britanya’nın stratejik çıkarları bağlamında Kıbrıs’a yönelik stratejisinin değişmesine paralel olarak Ortadoğu ve Avrupa için önem arz eden çıkarlar da göz önünde bulundurulmuştur. Yunanistan ilgili durum karşısında Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu’na konuyu getirerek, 1958 yılına kadar Kıbrıs’ın “*kendi kaderini tayin etme*” hakkı bağlamında mevcut durumu BM Genel Kurulu’nda yoğun bir şekilde tartışılmasını sağlamıştır. Bu şekilde konu ilk kez BM makamlarına getirilmiştir. Böylece Kıbrıs’ta *enosisin* gerçekleştirilmesi adına İngilizler ile EOKA (*Kıbrıslıların Milli Mücadele Örgütü/Eθνική Οργάνωσις Κυπρίων Αγρονιστών*) arasında şiddetli çatışmalar yaşanmıştır. Çatışmalarda EOKA’ya Makarios ve Goegerge Grivas önderlik etmiş, şiddetlenen çatışmalar sadece İngilizlere saldırılar ile sınırlı kalmamış, adada yaşamakta olan ve iki halkın iş birliğinden yana çözümü destekleyen toplum üyelerine de saldırıda bulunulmuştur.⁸

EOKA tarafından gerçekleştirilen şiddet eylemleri sonucunda Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT) kurularak karşılıklı şiddet eylemleri devam etmiştir. 1950’li yılların sonunda Britanya hükümeti, Türkiye’yi üçlü olarak gerçekleştirilen müzakerelere dâhil etmiştir. Bu dönem içerisinde Kıbrıslı Rumlar tarafından adada meydana gelen eylemlerin İngilizler tarafından teşvik edilmekte olduğu iddia edilmiştir. 1958 yılı ile birlikte BM’nin merkezi gündemini oluşturan Kıbrıs’ın durumu, Kıbrıs’ta yaşamakta olan halkların sorunu olmaktan çıkmış ve bir iç güvenlik konusu haline gelerek, Türkiye ile Yunanistan arasında temel bir anlaşmazlık boyutuna bürünmüştür. Bu bağlamda Yunanistan ve Türk dışişleri bakanları, Kıbrıs Sorununun çözülmesi adına Zürih’te bir araya gelerek ortak bir anayasa üzerine kurulu cumhuriyet tasarlamışlardır. İngilizce olarak adadaki halkların temsilcilerine sunulan anayasa bağlamında 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur. Her iki toplumu temsil eden liderlerin başkan ve başkan yardımcısı olarak önemli siyasi konular ve kararlarda veto haklarının olduğu, toplumlar

7 Güney Kıbrıs Rum Kesimi’nin Yunanistan ile birleşme düşüncesi anlamına gelmektedir. Enosis kelime anlamı olarak “birleşmek” anlamındadır. Kelime Kıbrıs’ta yaşayan Rum vatandaşların, Yunanistan ile birleşme düşüncesi anlamında uzun bir süredir kullanılmakla birlikte, 1960 yılında imzalanan Londra, Zürih Anlaşmalarını ve Kıbrıs Anayasası’nın yürürlüğe girmesi ile enosis düşüncesi kanun dışı kalmıştır. Enosis hakkında daha fazla bilgi için bkz; Farid Mirbagheri, *Historical Dictionary of Cyprus*, The United States of America, Scarecrow Press, 2009, s.57-59.

8 David Souter, “An island Apart: A Review of the Cyprus Problem”, *Third World Quarterly*, C.VI, No: 3, s.658-661.

arasındaki farkı gözeterek güç paylaşımına dayanan bir Kıbrıs Anayasası⁹ kabul edilmiştir. Kabul edilen anayasa ile birlikte tarafların iddia etmiş oldukları *enosis* ve *taksim* tezleri dışarıda bırakılmış ve Garanti Antlaşması ile birlikte garantör güçler olarak Britanya, Yunanistan ve Türkiye anayasal düzenin tehlikeye düşme durumunda düzeni yeniden sağlamak adına müdahale etme hakkına sahip olmuşlardır.¹⁰

Kıbrıs'ın bir sorun olarak boyut değiştirmesi 1981 yılında o dönemde Avrupa Toplulukları (AT) ile üyelik müzakereleri yürütmekte olan Yunanistan'ın üye olarak AB'ye kabul edilmesi ile mümkün olmuştur. Yunanistan ile Türkiye arasında sürekli bir denge gözetmeye çalışan AT, Yunanistan'a yönelik üyelik müzakerelerine başlama kararı aldıktan sonra, Türkiye ile Yunanistan arasındaki rekabette benimsemiş olduğu denge yaklaşımını kaybetmiş, bu durum Türkiye'nin siyasi, ekonomik ve dış politikaya yönelik endişelerini arttırırken, Yunanistan ile Türkiye arasındaki eşit muamele yaklaşımını uygulanamaz hale getirmiştir.¹¹

Kıbrıs Sorunu açısından önem taşıyan bir diğer dönüm noktası 2004 yılında gerçekleştirilen "Annan Planı" dır. Planın, Kıbrıslı Rumlar tarafından reddedilmesinin ana amacı AB'ye üye olarak katılma ile daha fazla avantaj elde edileceğini düşüncesi olmuştur. AB'ye üyeliğinde masada bulunduğu bir durumda, AB tarafı tercih edilmiş, Kıbrıs geleceğine yönelik kararların AB'nin bir üyesi olarak daha iyi bir pozisyonda ve daha güçlü olarak savunulabileceği düşünülmüştür.¹²

2. GKRY'nin Avrupa Birliği'ne Üyeliği

Kıbrıs ile AB arasında üyeliğe yönelik ilişkiler 1962 yılında başlamıştır. Bağımsızlığını kazanmış olan Kıbrıs o dönemde AET'ye ortaklık ilişkilerinin başlaması için başvuruda bulunmuştur. İngiliz Commonwealth sistemi içerisinde yer alan adanın başvurusu, Birleşik Krallık'ın 1961 yılında yapmış olduğu başvuru sonucu ekonomik

9 Kıbrıs Cumhuriyeti Kıbrıs adasında uluslararası olarak tanınan tek devlet olarak belirtilmektedir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) sadece Türkiye tarafından tanınmaktadır. AB katılım müzakereleri AB ile Kıbrıs Cumhuriyeti arasında müzakere edilmiştir. Türkiye ile Avrupa Birliği arasında 17 Aralık 2004 tarihinde gerçekleşen Brüksel Zirvesi'nde Avrupa Konseyi üyelik müzakerelerinin başlatılması kararı almış ve Türkiye ile AB arasındaki üyelik müzakereleri müzakere çerçeve belgesinin kabulü ile birlikte 3 Ekim 2005 tarihinde başlamıştır. Türkiye ile Avrupa Birliği müzakerelerinde temel engelin Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Türkiye tarafından tanınmaması olduğu belirtilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz; Anthony Comfort, *Turkey and the problem of the recognition of Cyprus*, Brussels, European Parliament 2005, s.3.

10 David Souter, "An island Apart: A Review of the Cyprus Problem", s. 658-661.

11 Hasan Mor, "Kıbrıs Sorununun Türkiye – AB İlişkilerine Endekslenme Süreci", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.XII, No: 1-2, 2008, s. 986.

12 Alexis Heraclides, "The Cyprus Problem: An Open and Shut Case? Probing the Greek-Cypriot Rejection of the Annan Plan", *Cyprus Review*, C.XVI, No: 2, 2004, s. 47.

çıkarlarını garanti altına almak istemesini tetiklenmiştir. Bu dönemde Kıbrıs, Birleşik Krallık'ın üyelik başvurusuna tepkisinden çekinmiş olsa da Birleşik Krallık adanın ortaklık ilişkisine dâhil olmak istemesine olumsuz yaklaşmamıştır. Charles de Gaulle'ün Birleşik Krallık'ın AET'ye yapmış olduğu başvuruya olumsuz yaklaşması ve Birleşik Krallık'ın başvurusunun veto edilmesi ile birlikte Kıbrıs da ortaklık anlaşması imzalamaya talebini ertelemiş De Gaulle'ün 1971 yılında iktidardan düşmesi önce Birleşik Krallık'ın başvuru yapması önünde engeli kaldırmış, daha sonra ise Kıbrıs'ında AET ile ortaklık anlaşmasınının 19 Aralık 1972 tarihinde imzalanması ile sonuçlanmıştır.¹³

Kıbrıs'ın AET başvurusunun, Birleşik Krallık'ın başvuru durumuna göre geliştiği bilinmektedir. Birleşik Krallık'ın 1973 yılında AET'ye katılması ile Kıbrıs'ın da AET ile ortaklık anlaşması yürürlüğe girmiş ve 10 yıl olarak planlanan 2 aşamalı bir süreç içerisinde gümrük birliğinin taraflar arasında tesis edilmesi kararlaştırılmıştır.¹⁴

Gümrük Birliği'nin ilk kademesinin 1977 tarihine kadar tamamlanması, ikinci kademesinin de 1982 yılına kadar tamamlanması ve son bulması üzerinde uzlaşmaya varılmıştır. Bu süreç içerisinde Kıbrıs'ta meydana gelen gelişmelerin dışında tutulmaya gayret gösterilen AET süreci çeşitli alanlardaki aksamalara rağmen 1987 yılında katma protokolün taraflar arasında imzalanması, gümrük birliğinin tesis edilmesi için ikinci aşamaya geçilmesini sağlamış ve 1990 yılında Kıbrıs AET'ye üyelik için başvuruda bulunabilmiştir.¹⁵

Kıbrıs tarafından AET'ye yapılan başvurusu sonrası Avrupa Komisyonu 1993 yılında üyelik başvurusuna yönelik kararını açıklamıştır. Avrupa Komisyonu kararında Kıbrıs'ın üyeliğinin uygun olduğunu belirtmiştir. AB, Kıbrıs'ın entegrasyon sürecine destek olmakla birlikte bu süreç içerisinde adada çözümün sağlanmasına yönelik olarak üyelik müzakerelerini geciktirmiş, ancak 1994 yılında toplanan Korfu Zirvesi'nde AB, genişleme perspektifine Kıbrıs'ı da dahil ederek bir sonraki genişlemenin Kıbrıs'ı içerdiğini deklare etmiştir.¹⁶

Kıbrıs'ın AB'ye üyelik için başvurusu sonrası Avrupa Komisyonu Kıbrıs'a yönelik oldukça çarpıcı ve dikkat çekici tespitler yapmıştır. Kıbrıs'ın Avrupa medeniyeti

13 Angelos Sepos, *The Europeanization of Cyprus Polity, Policies and Politics*, United Kingdom, Palgrave Macmillan, 2008, s. 34.

14 Kevin Featherstone, Cyprus and the Onset of Europeanization: Strategic Usage, Structural Transformation and Institutional Adaptation, *South European Society and Politics*, C.V, No: 2, 2009, s.142.

15 Angelos Sepos, *The Europeanization of Cyprus Polity, Policies and Politics*, s. 34.; James Ker-Lindsay, Hubert Fasutman, Fiona Mullen, *An Island in Europe The EU and the Transformation of Cyprus*, London-New York, I.B. Tauris, 2011, s.17.

16 Saskia Ramming, Cyprus's Accession Negotiations to the European Union: Conditional Carrots, Good Faith, and Miscalculations, *International Negotiation A Journal of Theory and Practice*, C.XIII, No: 3, 2008, s. 370.

için büyük bir öneme sahip olduğu coğrafi olarak Avrupa'nın kaynakları arasında bulunduğu ve bu durumunun onu Avrupa'nın bir parçası yapmakta olduğunu belirtmiştir. Kıbrıs sorunu bağlamında Avrupa Komisyonu, sorunun çözülmesi ile birlikte Avrupa ve adanın arasındaki ilişkilerin güçleneceğini bu şekilde de insan hakları, demokrasi ve temel özgürlüklerin AB üyelik süreci bağlamında yeniden tesis edilerek adada çoğulcu bir demokratik sistemin oluşturulmasında öncü role sahip olacağını belirtmiştir. Avrupa Komisyonu AB'ye Kıbrıs'ın üye olarak katılımı ile birlikte; güvenlik ve refahın artmasının adada yaşamakta olan iki toplumun yakınlaşmasını sağlayacağını ortaya koymuştur.¹⁷

Avrupa Komisyonu tarafından Kıbrıs'ın AB'ye katılımına yeşil ışık yakılmasıyla, adadaki mevcut duruma yönelik kapsamlı bir çözüm getirilmeden, AB ile Kıbrıs arasında üyelik müzakerelerinin başlatılmasına karar verilmiş, 1993 yılında başlatılan görüşmeler 1995 yılında başarılı bir şekilde tamamlanarak Kıbrıs'ın bir sonraki Zirve'de AB genişleme perspektifi içerisinde yer almasına karar verilmiştir. 1996 yılında gerçekleştirilen AB Hükümetlerarası Konferansını takiben, katılım stratejisi taraflar arasında kabul edilmiştir. Katılım Stratejisi ile yapısal diyalog oluşturularak, Kıbrıs'ın AB'ye katılma sürecini kolaylaştıracak kurumların inşa edilmesi amaçlanmış ve adanın hızlı bir şekilde AB'ye dâhil olması hedeflenmiştir.¹⁸

Kıbrıs'ın hızlı ve sorunsuz bir şekilde AB'ye üye olarak dâhil olması dört aşamada gerçekleşmiştir. Birinci aşama ortaklık anlaşmasının imzalanması ile başlamıştır. İkinci aşamaya 1990 yılında geçilmiş, bu dönem katılım öncesi stratejisinin kabul edilmesi ve Kıbrıs'ın AB'ye üyelik başvurusu gibi önemli gelişmelerle birlikte 1997 yılında tamamlanmıştır. Üçüncü aşama 30 Mart 1998 tarihinde başlamış ve 2002 yılına kadar gerçekleştirilen faaliyetler bağlamında tamamlanmıştır. 1998 tarihinde Kıbrıs'ın üyelik müzakerelerine başlaması bu aşamanın en önemli gelişmesidir. Kıbrıs'ın AB üyeliğine yönelik dördüncü ve son aşaması ise Kıbrıs'ın AB'ye üye olarak katılmış olduğu 2004 yılında başlamıştır.¹⁹

AB ile Kıbrıs arasında üyelik müzakereleri 31 Mart 1998 tarihinde başlatılmıştır. Kıbrıs, AB ile üyelik müzakereleri sonucunda oldukça gayretli bir şekilde hareket

17 European Communities, "Commission Opinion on the application by the Republic of Cyprus for Membership", (Çevrimiçi) <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/99cd34a4-e06a-4e6f-a957-b8f562034cdc>, 18 Mart 2020, s. 22.

18 Angelos Sepos, *The Europeanization of Cyprus Polity, Policies and Politics*, s. 42-43.

19 Angelos Sepos, *The Europeanisation of the Cyprus central government administration: the impact of the EU membership negotiations*, *Journal of Southern Europe and the Balkans*, C.VII, No: 3, 2005, s. 371, 372, 374, 378.

ederek üyelik müzakerelerini Aralık 2002 yılında başarılı bir şekilde tamamlanmıştır. 2004 yılı ile birlikte Kıbrıs AB'ye üye olarak kabul edilmiştir. Kıbrıs 2008 yılında Euro bölgesine dâhil olmuş ve Euro'yu para birimi olarak kabul etmiştir.²⁰

Kıbrıs, diğer AB üye ülkeleri gibi kendine has özelliklere sahip olan AB'nin özel bir statü içinde değerlendirdiği küçük ülkelerinden birisidir. Kıbrıs'ı diğer AB üye ülkelerinden farklı kılan 2 durum bulunmaktadır. Lefkoşa'nın Brüksel'e olan coğrafi uzaklığı karar alma ve kurumlarda temsil açısından çeşitli sorunları ortaya çıkarmaktadır. Bu durumun ötesinde Kıbrıs sorunu, AB üyeliğine yönelik olarak oldukça ciddi bir problem yaratmaktadır. Kıbrıs'ın "bir cumhuriyet ve adanın tek temsilcisi olarak GKRY'nin kabulü ile AB'ye üye kabul edilmesinin getirmiş olduğu sorunların boyutları her geçen gün büyümektedir. Bu bağlamda Kıbrıs'ın, AB'ye üye olarak kabul edilmeden önce Nisan 2004'de Annan Planı referandumunda Cumhurbaşkanı Papadopoulos'un "Hayır" kampanyası yürütmüş olduğu ve AB'nin uygulamadığı koşulluluk (*conditionality*) ilkesi üzerinden fayda sağlamış olduğu belirtilmektedir. Referandum gerçekleşmeden 3 gün önce o dönemde AB genişlemeden sorumlu olan Komisyoneri Verheugen²¹ Kıbrıs tarafından aldatıldığını dile getirmiştir. AB ilgili duruma tepki göstermiş ve AB karar vericileri ve bazı AB üyeleri tarafından Kıbrıs'ın bu yaklaşımı eleştirilmiştir. Nitekim Kıbrıslı Rumların, Kıbrıslı Türkler ile alakalı bir durumda hukuksal bir yaklaşım benimsemeleri ve çözüm odaklı hareket etmemeleri, GKRY açısından AB bağlamında üyelikle alakalı çok fazla sorunu gündeme getirmektedir. Kıbrıs'ın mevcut ekonomik ve diğer sınırlı kapasiteleri bağlamında AB'den alacağı yarar ve AB'de göstereceği etkinin artması, Kıbrıs sorunu bağlamında ciddi zarar görmektedir.²²

20 European Union: "Cyprus", (Çevrimiçi) https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/cyprus_en, 18 Mart 2020.

21 İlgili dönemde genişlemeden sorumlu AB Komisyoneri olan Günter Verheugen, Kıbrıs'ta gerçekleştirilen Annan Planı referandumundan üç gün önce Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Başkanı Tassas Papadopoulos'un Annan Planı'na karşı yürütmüş olduğu "Hayır" kampanyasını ciddi bir şekilde eleştirerek, Rum Yönetimi hükümeti tarafından aldatılmış olduğunu belirtmiştir. GKRY'li liderin görüşmelerde farklı bir yaklaşım, Annan Planı'nın onaylanma sürecinden önce farklı bir yaklaşım benimsemiş olduğunu belirterek, referandumu GKRY tarafından Hayır oyu vereceği tahmininde bulunmuşlardır. Avrupa Parlamentosu'nun çoğu görevlisi, GKRY'yi "kurnazlık" ve "hile" kullanarak AB üyesi olmakla itham etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz; Sharon Spiteri, "Verheugen feels 'cheated' by Greek Cypriot government", euobserver, Nisan 21, 2004, (Çevrimiçi) <https://euobserver.com/enlargement/15270>, 18 Mart 2020; DW, "VERHEUGEN Feels 'Cheated' by Greek Cypriot Government", Nisan 21, 2004, (Çevrimiçi) <https://www.dw.com/en/verheugen-feels-cheated-by-greek-cypriot-government/a-1176506>, 18 Mart 2020. Nisan 2004 tarihinde gerçekleştirilen Avrupa Parlamentosu oturumunda GKRY'nin yaklaşımı oldukça ağır bir şekilde eleştirilmiş, GKRY'nin Kopenhag kriterlerini ihlal ettiği yönünde eleştirilerde bulunulmuştur. Günter açık bir şekilde "Kendimi Rumlar tarafından aldatılmış hissediyorum" şeklinde düşüncelerini dile getirmiştir. İlgili dönem içerisindeki tartışmalar ve AB'li yetkililer tarafından dile getirilen diğer görüşler hakkında daha fazla bilgi edinmek için bkz; Mehmet Özcan, Ercüment Tezcan ve Fatma Yılmaz, "Kıbrıs Sorununa Alternatif Yaklaşımlar: Çok Bileşenli Adım Modeli", *USAK Raporları No: 08-02*, Ankara, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, 2008, s.9.

22 Neill Nugent, "Cyprus and the European Union: The Significance of its Smallness, Both as an Applicant and a Member", *European Integration*, C.XXVIII, No: 1, 2006, s. 61.

3. GKRY'nin Avrupa Birliği Üyeliği'nin Kıbrıs Sorununa Etkileri

3. 1. Taraflar Açmazı: Türkiye Yunanistan ve Avrupa Birliği

Kıbrıs'ın Türkiye, Yunanistan ve AB tarafından bir sorun haline gelmesinin tarihsel kökenleri 1950'li yıllara kadar geri götürülebilmektedir. Adanın %80'inini oluşturan Kıbrıslı Rumlar, o dönemde ortaya çıkan sömürgelerin bağımsızlıklarını kazanmasına yönelik eğilimlerden etkilenerek Birleşik Krallığın adadaki hegemonyasından kurtulmak için hareket geçmiş ve “*enosis*” bağlamında Kıbrıs'ı birleştirmek istemiştir. Kıbrıslı Rumların bu girişimi adada yaşamakta olan Kıbrıslı Türkleri de harekete geçirerek adanın “*taksim*” tezi bağlamında paylaşılması gerektiği ve fiziksel olarak ada taksim edildikten sonra ayrılan parçaların birleşmesi düşüncesi ortaya konmuştur. 1960 yılında adada “Kıbrıs Cumhuriyeti” ismi ile güç paylaşımına dayanan bir anayasa bağlamında bir bağımsız cumhuriyet oluşturulmuş, ancak şiddet olaylarının baş göstermesini takiben anayasal düzen bozularak adada yaşayan iki toplum arasındaki ilişkiler gerginleşmiştir.²³

Türkiye İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası atmosfere uyum sağlayabilmek için tercihini batıdan yana kullanmıştır. Türkiye vakit kaybetmeden batı kolektif güvenlik örgütlerine dâhil olmuş ve batı içerisinde yenedünya stratejisini oluşturmuştur. Bu dönemde sömürgelerin özgürlüklerini kazanma girişimleri Kıbrıs'ı Türkiye'nin ana gündemi haline getirmiştir. İki kutuplu dünyada batıya göre tek tehdit olarak bilenen “Komünist Tehdit” karşısında NATO'nun (*North Atlantic Treaty Organization/Kuzey Atlantik İş Birliği Örgütü*) iki üyesinin birbiri ile büyük bir anlaşmazlık yaşamasının NATO ve batı için getireceği sonuçların kabul edilemez oluşu ve NATO'nun güneyinde bu duruma bağlı olarak ciddi bir kırılmanın ortaya çıkması, Kıbrıs'ın Yunanistan ve Türkiye açısından ne derece önemli olduğunu ortaya koymuştur. Türkiye'nin Yunanistan'a karşı algılamış olduğu tehdit, Kıbrıs sorununun ortaya çıkması ile iki kat artmış ve tarafların çatışma yaşamaları olasılığı hiç olmadığı kadar yükselmiştir. Batı ittifakı tarafından böyle bir çatışmaya izin vermeyecek özel bir formül hızlı bir şekilde ortaya konmuş ve Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur. Bu durumda Türkiye adadaki haklarını korurken, NATO ve batılı dostlarının çıkarlarını Yunanistan ile çatışma yaşayarak tehlikeye atmama ile sınırlandırılmıştır. Soğuk Savaş sürecinde tarafların karşılıklı rekabet seviyesini düşürmüş olduğu “yumuşama” “*detente*” döneminde Kıbrıs'ta meydana gelen toplumsal şiddet olayları Türkiye'yi harekete geçirmiş ancak Türkiye önce “Johnson Mektubu” daha sonra ise batılı dostları ve “bağlantısız” ülkelerin tutumları

23 Andreas P. Kyriacou, “A Just and Lasting Solution to the Cyprus Problem: In Search of Institutional Viability”, *Mediterranean Politics*, C.V, No: 3, 2000, s. 54.

karşısında yalnız bırakılmıştır. Bu bağlamda Türkiye dış politika stratejisini yeniden ele alarak çok boyutlu bir strateji benimsemiş ve 1974 yılında Türkiye tarafından gerçekleştirilen “Kıbrıs Barış Harekati” bu değişimin en önemli dönüm noktası olmuştur. Türkiye, başta güvenlik olmak üzere ulusal stratejilerini gözden geçirmiş ve 1989’dan sonra yeniden tanımlanan dünya düzeninde Kıbrıs’ın, Türkiye’nin batıya entegre olma sürecindeki her girişiminde önüne koyulacak olan bir şart olduğunu anlayabilmiştir.²⁴

AB ile Türkiye arasındaki ilişkilerin bozulmasındaki en temel meselelerden biri olan Kıbrıs sorununun Türkiye ile AB arasındaki ilişkileri etkilemesi 1981 yılında Yunanistan’ın Avrupa Topluluklarına (o dönemde) üye olması ile başlamış olduğu kabul edilebilir. Bu bağlamda Kıbrıs’ın AB’ye üyeliği Türkiye’nin üyelik müzakerelerini sürdürebilmesi ve müzakere sürecinde Yunanistan’ın vetosuna takılmamasının ön koşulu haline gelmiş, ancak AB’nin adadaki durumu görmezden gelerek soruna elle tutulabilir ve açık bir çözüm getirilmeden üye olması sorunun boyutu değiştirmesi ile sonuçlanmıştır.²⁵

Türkiye ile Yunanistan arasında Kıbrıs’a yönelik tartışmalar açısından dönüm noktası 1974 yılında Türkiye’nin Kıbrıs’a yönelik gerçekleştirmiş olduğu barış müdahalesi olmuştur. Türkiye tarafından düzenlenen barış harekâtı sonrasında Türkiye ile AB arasında Kıbrıs konusu ikili ilişkilerin merkezinde yer almıştır. Bu bağlamda 1981 yılında Yunanistan’ın AB üyesi olması ile Kıbrıs konusu AB için oldukça karmaşık bir hale gelmiştir. Her şeyden önce AB Yunanistan ile Türkiye’ye üyelik süreçlerinde objektif yaklaşma refleksini kaybetmiş, Türkiye’nin AB ile ilişkilerini düzeltmesi Atina ve Lefkoşa ile iyi ilişkiler geliştirmesi ile ilişkilendirilmiştir. Türkiye’nin AB’ye üyeliğinin Kıbrıs ile ilişkilendirilmesinde ikinci perde Kıbrıs ile Türkiye’nin aday ülke ilan edilmesi sonrası ortaya çıkmıştır. Helsinki Zirvesi ile birlikte Türkiye’nin AB potansiyel aday ülke statüsünden aday ülke statüsüne kavuşması Kıbrıs’ta çözümü Türkiye’nin AB’ye üyeliği için bir ön koşul olmaktan çıkarıp, bir zorunluluk ya da olmazsa olmaz “*sine qua non*” haline getirmiştir. Nitekim Türkiye Helsinki Zirvesi sonrası Kıbrıs’a yönelik pozisyonunu AB üyeliği hedefi bağlamında gözden geçirmek durumunda kalmıştır.²⁶

Kıbrıs’ın AB’ye üye olması ile ortaya çıkacak olan durum ve Annan Planı ile talep edilen değişiklikler, Türkiye’nin Kıbrıs sorununa yönelik kabul etmiş olduğu geleneksel

24 Melek Fırat, “Helsinki Zirvesinden Günümüze AB-Türkiye İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs Gelişmeleri” *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, C.IV, No:1, 2004, s. 48-49.

25 Nesrin Demir, “Avrupa Birliği Türkiye İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.XV, No: 1, 2005, s. 348.

26 Semir Suvarierol, “The Cyprus Obstacle on Turkey’s Road to Membership in the European Union”, *Turkish Studies*, C.IV, No: 1, 2003, s. 55-56.

dış politika çizgisinde radikal değişiklik beklentilerinin olduğunu açığa çıkarmıştır. Nitekim Türkiye'nin dış politikada karşı karşıya kalmış olduğu sorunların çoğunun merkezinde 1970 sonrası Kıbrıs Sorununun yer aldığına yönelik bir ön kabul ortaya çıkmıştır. Türk diplomasisinin Kıbrıs Sorunu nedeni ile uluslararası alanda sürekli savunma durumunda kaldığı ve tam olarak potansiyelini ortaya koyamamış olduğu iddia edilmektedir. Soğuk Savaşın bitmesi ve Kıbrıs'ın AB'ye üyelik başvurusunda bulunması, Türkiye'nin Kıbrıs politikasını gözden geçirmesine neden olmuştur.²⁷

Kıbrıs'ın 2004 yılında üyeliği gerçekleşikten sonra Kıbrıs sorununun bir bakıma askıya alınmış olduğu belirtilebilmektedir. Bu bağlamda Kıbrıs'ın üyeliği Türkiye'nin AB müzakere sürecini de ciddi şekilde etkilemiş, Türkiye'nin gümrük birliğini Kıbrıs Cumhuriyeti dâhil olmak üzere tüm AB üyesi ülkelere genişletmiş olduğuna yönelik Ankara Anlaşması'na dahil ek protokolü imzalaması²⁸ ve ek protokolün imzalanmasının ardından Türkiye'nin tek taraflı deklarasyonu²⁹ ile protokolde belirtilen devletin 1960 yılında kurulmuş olan devlet ile aynı nitelikleri taşımadığı ve belgenin imzalanmasının Kıbrıs Cumhuriyeti olarak protokol metninde yer alan devletin Türkiye Cumhuriyeti tarafından tanındığı anlamına gelmediğini belirtmesi ile birlikte Türkiye ile AB arasındaki ilişkiler gerilmiştir. Türkiye'nin tek taraflı deklarasyonuna AB tarafından verilen cevapta, tüm AB üyesi ülkelerin müzakere sürecinin parçaları olduğu belirtilmiş, Türkiye de Kıbrıs'ta çözüm sağlanmadan GKRY'nin meşru temsilci niteliğinde kabul edilerek KKTC'ye AB tarafından uygulanan izolasyonun kaldırılmadığı sürece bu protokolü uygulamayacağını belirtmiştir.³⁰

Türkiye Dışişleri Bakanlığı 1 Mayıs 2004 yılında GKRY'nin AB'ye üyeliğini oldukça sert bir şekilde eleştirmiştir. GKRY'nin adanın tümünü temsil ettiği iddiası ile AB'ye üye olması, aynı statüye sahip olan Kıbrıslı Türkleri AB nezdinde temsil ettiği anlamına gelmemektedir. Nitekim GKRY meşru otorite olarak Kıbrıslı Türkler yerine egemenlik hakkını kullanarak AB'ye başvuru yapmıştır. Belirtilen durum uluslararası hukuk açısından mümkün olmadığı gibi, GKRY'nin Kıbrıslı Türkler üzerinde egemenlik haklarını temsiliyet hakkı da bulunmamaktadır. Bu bağlamda GKRY'nin başvurusu,

27 Kıvanç Ulusoy, "The Europeanization of Turkey and its impact on the Cyprus Problem", *Journal of Southern Europe and Balkans*, C.X, No: 3, 2008, s. 323.

28 İlgili metine ulaşmak için bkz; Official Journal of the European Union, "Council", (Çevrimiçi) https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/Tur_En_Realitons/protokol_2005.pdf, 21 Mart 2020.

29 İlgili metine ulaşmak için bkz; Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, "No: 123-29 Temmuz 2005, 1963 Ankara Anlaşması'nı Tüm AB Üyelerine Genişleten Uyum Protokolü hk", (Çevrimiçi) http://www.mfa.gov.tr/no_123---29-temmuz-2005_-1963-ankara-anlasmasi_ni-tum-ab-uyelerine-genisleten-uyum-protokolu-hk_.tr.mfa, 21 Mart 2020.

30 Gözde Yılmaz, "From EU-phoria to EU-phoria? Changing Turkish Narratives in EU-Turkey Relations", *Baltic Journal of European Studies*, C.IX, No: 1, 2019, s. 23-24.

Kıbrıslı Türklerin adadaki haklarını gasp etmekte ve GKRY tek yasal temsilci olarak AB üyeliği perspektifi ile kabul ettirilmeye çalışılmaktadır. Bu durum açık bir şekilde KKTC'nin adadaki haklarını gasp etme anlamına gelmektedir.³¹

3. 2. GKRY'nin AB Üyeliği Açmazı

AB'nin Kıbrıs sorununa ilişkin yaklaşımı, Kıbrıs ve Yunanistan'ın AB üyesi olmadan önce soruna taraf olmama şeklinde gelişmiş ve Avrupa Siyasi İş birliği (*European Political Cooperation*) içerisinde taraflara soruna yönelik iş birliğine gitme çağırısında bulunarak adadaki durumun BM direktif ve kararları bağlamında çözümlenmesine yönelik olmuştur. Nitekim bu durum 1981 yılında Yunanistan'ın AB'ye üye olarak dâhil olması ve 1987 yılında Kıbrıs ile gümrük birliğinin tesis edilmesi sonrası değişmiş, AB Kıbrıs sorunundaki tarafsızlık rolünü kaybetmiştir. Kıbrıs sorunun çözülmesine yönelik olarak 1993 yılında BM nezdinde gerçekleştirilen topluluklar arası görüşmelere AB'nin bir temsilci ile katılımı, AB'nin soruna ilk kez doğrudan dahil olduğu göstermesi açısından bir dönüm noktasını oluşturmaktadır. Nitekim Kıbrıs'ın Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile 1994 yılında gerçekleştirilen Korfu Zirvesinde³² AB aday ülkesi ilan edilmesi ve genişleme perspektifine alınması AB'nin Kıbrıs sorununa dahil olma sebebini açık bir şekilde göstermektedir. Kıbrıs sorunu AB açısından büyük bir belirsizliğin ortaya çıkmasına neden olmuş, AB kendi çıkarlarını Kıbrıs ve Yunanistan'a yönelik olarak bütünleştirici bir politika belirlemediği için Kıbrıs'ın üyeliği üzerinden sorunun çözülmesi gündeme gelmiş ve Kıbrıslı Rumlar AB üyeliğinin getireceği avantajlara yönelik büyük bir beklenti içerisine girmişlerdir. Kıbrıs, AB açısından büyük bir ikilem durumu ortaya çıkarmıştır.³³

AB'nin GKRY ile 1997 yılında gerçekleşen Lüksemburg Zirvesi ile katılım müzakerelerine başlanmasına yönelik kararı, Kıbrıs'a yönelik çözüm sürecini karmaşılaştırmıştır. AB'nin bu kararı alırken temel yaklaşımı, GKRY ile başlatılan görüşmelerin bir “katalizör” görevi görerek çözüm sürecini kolaylaştıracak ve Kıbrıslı Türkleri de teşvik ederek soruna daha esnek yaklaşımlarını sağlayacağı düşüncesi olmuştur. AB'nin Kıbrıs'a yönelik olarak kabul etmiş olduğu bu strateji tamamen geri tepmiş ve tarafların tepkilerini toplamış olduğu gibi Türkiye'nin de Kıbrıs'a yönelik yaklaşımını daha öncelikli bir dış politika konusu haline getirmesine neden olmuştur. Türkiye'nin KKTC yaklaşımı öncelikle Kıbrıslı Türklerin güvenliğini sağlamak olarak kabul edilirken, 1997 sonrası Türkiye Kıbrıs sorununu bir ulusal güvenlik meselesi haline getirmiştir. Nitekim

31 İsmail Şahin, “Doğu Akdeniz’de Enerji Çatışması ve İş birliği”, *ORSAM Rapor No:3*, 2019, s.14-15.

32 O dönemde Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi olarak isimlendirilen yapı bugün 2009 yılında kabul edilen Lizbon Antlaşması ile Avrupa Konseyi olarak bir AB örgütü haline gelmiştir.

33 Heinz Kramer, “The Cyprus Problem and European Security”, *Survival*, C.XXXIX, No: 3, 1997, s. 25-26.

1974 yılında Türkiye'nin Kıbrıs'a yönelik "Barış Harekatı" düzenleme talimatını veren Başbakan Bülent Ecevit, 1997 sonrası Kıbrıs sorununun Türkiye'nin bir güvenlik meselesi olduğunu belirtmiştir. Türkiye'nin AB kararı sonrası Kıbrıs'a yönelik değişen yaklaşımı, Türkiye ile KKTC arasında bir "ortaklık konseyi" kurulmasını sağlamış ve KKTC'nin Türkiye'ye katılımı gündeme alınmıştır. Ada toplumlarının bir araya gelmiş olduğu 1997 yılındaki görüşmelerde Rauf Denktaş, AB'nin bir müzakereci rolü ile süreçte yer aldığı sürece ve KKTC'nin GKRY gibi bağımsız bir devlet olarak tanınmadığı sürece görüşmelere devam edilmesini kabul etmemiştir.³⁴

AB ile Kıbrıs arasında 1973 yılında imzalanmış olan ortaklık anlaşması ile AB adada çözümden öte mevcut durumun daha da kötüleşmesine neden olmuştur. Bu bağlamda çözüm yerine çıkmaza sürüklenen Kıbrıs sorununda AB önemli bir aktör haline gelerek Kıbrıs'ın üyeliği ile Kıbrıs sorununu ve Türkiye'nin AB'ye üyeliğini birbiri ile bağlantılı hale getirmiştir. Belirtilen durum AB'nin yapısı bağlamında da kendisini göstermektedir. AB kurumları bağlamında durum ele alınmış olduğunda, Kıbrıslı Türklerin Avrupa Birliği Adalet Divanı'na başvurabilmesi mümkün gözükmemektedir. Bu nedenle AB'nin Kıbrıslı Türklerin siyasi haklarını garanti altına alan bir çözüm geliştirmesinin gerekliliğini de ortaya çıkarmaktadır. AB'nin Kıbrıs olarak GKRY'yi üye kabul etmesi ile birlikte Türkiye artık AB düzleminde Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyeti olmak üzere çıkarlarının çatışmakta olduğu iki ülke ile karşı karşıya kalmıştır.³⁵

AB'nin GKRY'yi Kıbrıs'ın meşru temsilcisi olarak kabul etme ısrarı, KKTC'nin talep ve isteklerinin göz ardı edilmesinden öte toplumlar arası barışın altını oymuş ve AB bir çözüm üretici olarak değil adeta çatışmayı tetikleyen bir aracı olarak hareket etmiş ve diplomatik çözüm olasılıklarına zarar vermiştir. Aynı zamanda AB'nin BM Güvenlik Konseyi kararlarına vurgu yapması uluslararası alanda ilgili kararların benimsenmesi için doğrudan bir baskı oluşturmuştur.³⁶

GKRY tarafından AB her zaman ekonomik, siyasi ve güvenlik alanlarında önemli bir güvence olarak görülmüş, üyelik başvurusunda da bu üç önemli faktörün bahsedilen dönemde AB'ye yapılan üyelik başvurusu ile ilgili olarak büyük bir anlam taşıdığı belirtilmiştir. Kıbrıs'ın AB'ye üye olması ile birlikte Kıbrıslı Rumlar bağımsızlığın, birliğin ve güvenliğin sağlanacağını, AB'ye üyeliğin gerçekleşmesi ile birlikte, Kıbrıs sorununun çözüleceğini, sosyal demokrasi ve sivil hakların garanti altına alınacağını, Kıbrıs'ın bir bütün

34 F. Stephen Larrabee, "The EU Needs to Rethink its Cyprus Policy, *Survival*, C.XL, No: 3, 1998, s. 25-26.

35 Meltem Müftüler-Bac, Aylı Güney, "The European Union and the Cyprus Problem 1961-2003", *Middle Eastern Studies*, C.XLI, No: 2, 2005, s. 290-291.

36 Nejat Doğan, "Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kararlarında Kıbrıs Sorunu", s. 93.

halinde ekonomik faaliyetlerinin hızlanarak ekonomik atağa kalkacağına yönelik güçlü umutlar beslemişlerdir. Ancak şüphesiz ki, Kıbrıs'ın AB'ye üye olmasının istenmesindeki temel amaç, Kıbrıs sorununun Rumlar lehine çözümlenmesine olan büyük inanç olmuştur. Kıbrıs'ın AB'ye üye olması ile birlikte, Kıbrıslı Rumlar ulusal ülkelerini uluslararası alanda daha kolay bir şekilde dile getirecek ve daha kolay lobi faaliyetinde bulunarak, kendilerine yeni koalisyonlar ve taraftarlar bulabilme inancıyla hareket etmişlerdir.³⁷

Kıbrıslı çoğu yetkili ve bürokrat Kıbrıs'ın AB'ye üyeliğinin gerçekleşmesinden sonra herhangi bir kriz durumunda Türkiye'nin adaya müdahale etmesinin imkânsız olduğunu belirtmektedir. Nitekim bu iddianın temeli AB hukukuna dayandırılmaktadır. Aynı şekilde Kıbrıs AB üyesi olduktan sonra Kıbrıs'ın AB savunma bölgesi içerisine girmiş olduğu ve bu nedenle de Kıbrıs'ın güvenliğinin aynı zamanda AB'nin güvenliği anlamına geldiği ve adanın güvenliğinden AB'nin sorumlu olacağı iddia edilmektedir. Kıbrıs'ın AB'ye üyeliğine yönelik ekonomik faktörlerin siyasi faktörler karşısında zayıf kaldığı görülmektedir. Nitekim adanın AB üyesi olmayı istemesinin en güçlü motivasyonunu siyasi nedenler oluşturmaktadır. Kıbrıs'ta kapsamlı bir çözüm olmadan adanın üye olmasını destekleyen tek ülke Yunanistan olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'nin yoğun diplomatik faaliyetleri Kıbrıs müzakere sürecinde sonuç vermiş ve AB'nin önde gelen ülkeleri Türkiye'ye destek vererek Kıbrıs'ın üyeliğinin adadaki çözümden sonrasına bırakılmasının gerekliliği üzerinde durmuşlar, ancak buna rağmen Kıbrıs Cumhuriyeti 2004 yılında AB'ye üye olarak kabul edilmiştir.³⁸

Kıbrıs'ın üyeliği sonrası KKTC'nin AB düzeyinde bir iç komşu “*inner neighbourhood*” haline gelmiş olduğu da iddia edilmektedir. AB müktesebatının mevcut durumda KKTC'ye uygulanması bir normalleşme sürecine bağlıdır.³⁹ Nitekim AB, koşulluluk ilkesi gereğince KKTC'nin bazı gereklilikleri karşılanmasına bağlı olarak potansiyel ayrıcalıklardan yararlanacağını ortaya koymakta ve KKTC'nin durumunu muğlak halde bırakmaktadır.⁴⁰

GKRY ve AB bağlamında dikkat çekilmesi gereken bir diğer önemli konu “Yeşil Hat” “Green Line” olarak kabul edilen düzenlemedir. Yeşil Hat BM tarafından Kıbrıs'ta görevlendirilmiş olan barışı koruma gücü⁴¹ ile korunan ve Kıbrıs'ı ikiye bölmüş olan düzenleme

37 Angelos Sepos, *The Europeanization of Cyprus Polity, Policies and Politics*, s. 39.

38 Kamil Sertoğlu, İlhan Öztürk, “Applications of Cyprus to the European Union and the Cyprus Problem”, *Emerging Markets Finance & Trade*, C.XXXIX, No: 6, 2003, s. 67-68.

39 AB'ye göre Kıbrıs tamamen bir AB toprağıdır. Yine AB'ye göre KKTC'de Kıbrıs hükümetinin etkin kontrolü bulunmamakta ve AB mevzuatının uygulanması askıya alınmıştır.

40 Anne Casaglia, “Northern Cyprus as an inner neighbour: A Critical Analysis of European Union Enlargement in Cyprus”, *European Urban and Regional Studies*, C.XXVI, No: 1, 2019, s. 46.

41 United Nations Peace Keeping Force in Cyprus (UNFICYP), “About”, (Çevrimiçi) <https://unficyc.unmissions.org/about>, 18 Mart 2020.

olarak bilinmektedir. Yeşil Hat olarak isimlendirilmesinin nedeni Tüm General Peter Young tarafından Kıbrıs'ta yaşanan olaylar dikkate alınarak yeşil bir kalem ile Kıbrıs haritası üzerine adayı ikiye bölen bir çizginin çizilmesine dayanmaktadır.⁴² AB, Kıbrıs'ın tamamını kendi toprağı olarak kabul etmekle birlikte katılım anlaşmasına ekli olan 10. protokol⁴³ bağlamında GKRY'nin adada etkin olmadığı kuzeyinde AB mevzuatının uygulanmasını askıya almıştır. Aynı zamanda 1974 yılı ve sonrası Yeşil Hat bağlamında ikiye bölünmüş ada üzerinde AB Yeşil Hat Tüzüğü⁴⁴ ile birlikte hattın ticaret faaliyetlerinde nasıl kullanılması gerektiğine yönelik düzenlemeleri kabul etmiştir. Bu bağlamda AB, KKTC'nin etkin kontrolünün olduğu bölgeyi gümrük ve mali düzenlemeler dışında tutmakta, ancak Kıbrıslı Türkleri bir AB ülke vatandaşı olarak görmektedir. AB belirtilen durumun Kıbrıs Sorununun çözülmesi ile sona ereceğini belirtmiş ve AB mevzuatının tüm adada uygulanacağını ortaya koymuştur.⁴⁵

Mendelson⁴⁶, Kıbrıs'ın resmi temsilcisi olarak GKRY'nin AB'ye üyelik başvurusunda bulunamayacağına yönelik uzman görüşünde KKTC tarafından üyelik başvurusuna yapılan itirazı doğrulamıştır. KKTC'ye göre 1960 yılında kurulmuş olan "Kıbrıs Cumhuriyeti'nin" kurucu anlaşmalarına göre GKRY "Kıbrıs Cumhuriyeti" ismi ile AB'ye üyelik için başvurma yetkisine sahip olmamakla birlikte Türkiye ve Yunanistan'ın üye olmadığı herhangi bir uluslararası örgüte de taraf olma hakkına sahip değildir. GKRY'nin AB'ye üyeliğinin Türkiye'nin üyeliği sonrası gerçekleşmesi gerektiği ve Birleşik Krallık başta olmak üzere Yunanistan'ın 1960 yılında "Kıbrıs Cumhuriyeti'ni" kuran Anlaşmalar bağlamında GKRY'nin AB'ye üyelik başvurusunu durdurma sorumluluğunu yüklemiş olduğu belirtilmiştir.⁴⁷

42 Farid Mirbagheri, *Historical Dictionary of Cyprus*, s.72.

43 İlgili protokol için bkz; EUR-LEX, "Act concerning the conditions of accession of the Czech Republic, the Republic of Estonia, the Republic of Cyprus, the Republic of Latvia, the Republic of Lithuania, the Republic of Hungary, the Republic of Malta, the Republic of Poland, the Republic of Slovenia and the Slovak Republic and the adjustments to the Treaties on which the European Union is founded - Protocol No 10 on Cyprus", Eylül 23, 2003, (Çevrimiçi) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:12003T/PRO/10&from=EN>, 18 Mart 2020.

44 İlgili tüzüğe ulaşmak için bkz; EUR-LEX, "C1 COUNCIL REGULATION (EC) No 866/2004 of 29 April 2004 on a regime under Article 2 of Protocol 10 to the Act of Accession", Ağustos 8, 2013, (Çevrimiçi) <https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2004R0866:20130808:EN:PDF>, 17 Mart 2020.

45 Avrupa Komisyonu Kıbrıs Temsilciliği: "Kıbrıs Türk Toplumu", (Çevrimiçi) https://ec.europa.eu/cyprus/about-us/turkish-cypriots_tr, 22 Mart 2020.

46 M.H. Mendelson'un Kıbrıs Sorunu hakkındaki uzman görüşünü hakkındaki eseri için bkz; *Why Cyprus Entry into the European Union Would Be Illegal*, London: Embassy of the Republic of Turkey, 2001. Mendelson'un görüşleri hakkında daha fazla ve detaylı bilgi için bkz; Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs: "EU and Cyprus: An Expert View Opinion of Professor M.H. Mendelson Q.C on the Application of "the Republic of Cyprus" to Join the European Union", (Çevrimiçi) http://www.mfa.gov.tr/eu-and-cyprus_an-expert-view.en.mfa, 26 Mart 2020.

47 Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs: "EU and Cyprus:..." Konu hakkında daha detaylı bilgi için bkz; Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs: "EU and Cyprus: An Expert View Opinion of Professor M.H. Mendelson Q.C on the Application of "the Republic of Cyprus" to Join the European Union Page1 The Facts", (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/page1-the-facts.en.mfa>, 26 Mart 2020.

Sonuç

Büyük medeniyetlere ev sahipliği yapmış olan Kıbrıs, Doğu Akdeniz açısından stratejik olarak tartışılmaz bir öneme sahiptir. Birleşik Krallık dış politikası açısından önemli göz ardı edilemeyecek olan Kıbrıs'ta barışın ve istikrarın söz konusu olduğu sürdürülebilir bir sistemin oluşturulması önem taşımıştır. Bu nedenle Kıbrıs'taki ortaya çıkan siyasi anlaşmazlık Birleşik Krallık öncülüğünde sosyolojik durumda göz önüne alınarak Yunanistan ve Türkiye'nin garantörler güçler olarak belirlendiği Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması ile düzenlenmiştir. 1960 yılı ve sonrası çeşitli nedenler bağlamında adada şiddet olaylarının ortaya çıkması, Türkiye'nin garantörlük haklarına dayanarak barış hareketi düzenlemesi ile sonuçlanmış ve 1983 yılında KKTC kurulmuştur. Yunanistan'ın AB'ye üye olarak kabul edilmesi, GKRY'nin Kıbrıs'ta kapsamlı bir çözümü beklemeden 1973 yılında ortaklık ilişkilerini başlatması ve 2004 yılında AB'ye üye olması Kıbrıs Sorunu olarak kabul edilen problemin boyutunun ciddi şekilde değişmesine neden olmuştur. Bu bağlamda çalışmada elde edilen bulgular doğrultusunda, GKRY'nin AB'ye üyeliğinin Kıbrıs Sorununa etkileri şu şekilde belirtilebilmektedir;

GKRY'nin yapmış olduğu başvuruyu kabul eden AB, Kıbrıs Sorununa yönelik taraf-sızlığını kaybetmiş, AB soruna yönelik barışı kuran olma fırsatını değerlendiremediği gibi temsil etmiş olduğu değerlere aykırı düşen bir pozisyonda kalmıştır,

AB üyeliği, Kıbrıs'ta uluslararası hukuk ve taraflar arasında gerçekleştirilen antlaşmaların göz ardı edilmesi sonucunu ortaya çıkarmış, bu durum çok taraflı ve oldukça karmaşık bir uluslararası çözümsüzlük durumuna neden olmuştur,

GKRY'nin AB'ye üyeliği, Kıbrıs Sorunun çözümsüz kalmasına mahkum edilme olasılığını arttırmış, AB'nin GKRY'nin AB üyeliği üzerinden sorunu Türkiye'ye AB hukukun dayatarak çözmek istemesi, Kıbrıslı Türklerin hakkı yok saymasına neden olmuş ve GKRY'yi adanın tek meşru temsilcisi olarak kabul edilmesine yönelik bir ön kabulün ortaya çıkmasına neden olmuştur,

Kıbrıs'ta ortaya çıkan bu durum Türkiye'nin de AB üyelik müzakerelerini etkilemiş ve en önemli müzakere başlıklarının tek taraflı olarak GKRY tarafından bloke edilmesine ve AB tarafından bazı müzakere başlıklarının açılış kriterlerinin Türkiye'nin ek protokolden doğan sorumluluğu yerine getirmesine bağlanmıştır,

AB üyeliği sonrası Kıbrıs Sorunu Türkiye için bir ulusal güvenlik meselesi haline gelmiş ve Türkiye Kıbrıs'a yönelik dış politika yaklaşımını yeniden revize etmiştir,

GKRY'nin AB üyeliği, Kıbrıs'ta AB hukukunun uygulanmasına yönelik bir olasılığı ortaya çıkarmakla birlikte, AB'nin Kıbrıs'ı bir AB toprağı olarak görmesi ve dış politika konularında bu pozisyon üzerinden hareket etmesi, Türkiye, Yunanistan ve AB'yi, çoğı dış politika konusunda ve Doğı Akdeniz'e yönelik stratejik konularda çatışmaya varacak şekilde karşı karşıya getirmektedir,

GKRY'nin AB üyeliği, KKTC'nin bir AB "iç komşusu" olması sonucunu doğurmuş, AB müktesebatının askıya alınması, KKTC'nin durumuna ilişkin muğlak bir sonuç ortaya çıkarmıştır,

GKRY'nin BM nezdinde kapsamlı bir çözüm sağlanmasını beklemeden AB'ye üyeliğini gerçekleştirmesi ve AB'nin bu süreci yönetememesi, Kıbrıslı Rumların BM yerine AB'yi desteklemelerine neden olmuş, GKRY'nin ekonomik, siyasi ve hukuki beklentileri AB bağlamında yükselmiştir.

Kıbrıs Sorunu Türkiye'nin AB üyeliği başta olmak üzere, dış politika alanında maksimum fayda sağlaması önündeki en önemli problemlerden biridir. Ancak GKRY'nin ve AB'nin soruna yaklaşımı Türkiye'nin Doğı Akdeniz'deki ulusal çıkarlarını ciddi şekilde tehdit etmiş olduğu gibi, Kıbrıs sorunun boyutunu değıştirerek yeni sorunların ortaya çıkması, Türkiye'yi baskı altında bırakmaktadır. Bu nedenle AB'nin Kıbrıs Sorununa tek boyutlu açıdan bakmayı bırakarak, Türkiye, Yunanistan, GKRY ve KKTC'nin de içerisinde yer aldığı çok aktörlü yapıyı kapsayan ve BM önderliğinde bir çözümü destekleyen bir katalizör olarak hareket etmesinin gerekliliğı ortaya çıkmaktadır. Bu şekilde AB yıllardır aramakta olduğu dış politikada da etkinlik rolüne kavuşacak ve imajını düzeltebilme olanağına kavuşabilme fırsatı bulacaktır.

Hakem Değıerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA

1. Araştırma Eserler

- Borowiec, Andrew: *Cyprus: A Troubled Island*, London, Greenwood Publishing Group, 2000.
- Casaglia, Anne: “Northern Cyprus as an inner neighbour: A Critical Analysis of European Union Enlargement in Cyprus”, *European Urban and Regional Studies*, C.XXVI, No: 1, 2019, ss. 37-49.
- Christos P. Ioannides: *Cyprus under British Conolonial Rule: Culture, Politics, and the Movement toward Union with Greece 1878-1954*, United Kingdom, Lexington Books, 2018.
- Comfort, Anthony: *Turkey and the problem of the recognition of Cyprus*, Brussels, European Parliament, 2005.
- Çağrı, Erhan, Tuğrul Arat: “Avrupa Topluluklarıyla İlişkiler”, *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt II 1980-2001* ed. Baskın Oran, 6. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002.
- Demir, Nesrin: “Avrupa Birliği Türkiye İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.XV, No: 1, 2005, ss. 347-364.
- Doğan, Nejat: “Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kararlarında Kıbrıs Sorunu”, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, C.II. No: 4, 2002 ss. 84-106.
- Featherstone, Kevin: “Cyprus and the Onset of Europeanization: Strategic Usage, Structural Transformation and Institutional Adaptation”, *South European Society and Politics*, C.V, No: 2, 2000, ss. 141-164.
- Fırat, Melek: “Helsinki Zirvesinden Günümüze AB-Türkiye İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs Gelişmeleri” *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, C.IV, No:1, 2004, ss. 47-79.
- Güner, Altuğ: “Kıbrıs’ın Avrupa Birliği’ne Katılım Süreci”, *Avrupa Birliği’nin Doğu Avrupa ve Batı Balkanlar Genişlemesi*, ed. Ercüment Tezcan, İlhan Aras, Altuğ Güner, İstanbul, Sentez Yayınları, 2014.
- Heraclides, Alexis: “The Cyprus Problem: An Open and Shut Case? Probing the Greek-Cypriot Rejection of the Annan Plan”, *Cyprus Review*, C.XVI, No: 2, 2004, ss. 37-54.
- Ker-Lindsay, James, Hubert Fasutman, Fiona Mullen: *An Island in Europe The EU and the Transformation of Cyprus*, London-New York, I.B. Tauris, 2011.
- Kramer, Heinz: “The Cyprus Problem and European Security”, *Survival*, C.XXXIX, No: 3, 1997, ss.16-32.
- Kyriacou, Andreas P.: “A Just and Lasting Solution to the Cyprus Problem: In Search of Institutional Viability”, *Mediterranean Politics*, C.V, No: 3, 2000, ss. 54-75.

- Larrabee, F. Stephen: "The EU Needs to Rethink its Cyprus Policy", *Survival*, C.XL, No: 3, 1998, ss.25-29.
- Mirbagheri, Farid: *Historical Dictionary of Cyprus*, The United States of America, Scarecrow Press, 2009.
- Mor, Hasan: "Kıbrıs Sorununun Türkiye – AB İlişkilerine Endekslenme Süreci", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.XII, No: 1-2, 2008, ss. 983-1026.
- Müftüler-Bac, Meltem, Aylin Güney: "The European Union and the Cyprus Problem 1961-2003", *Middle Eastern Studies*, C.XLI, No: 2, 2005, ss. 281-293.
- Nugent, Neill: "Cyprus and the European Union: The Significance of its Smallness, Both as an Applicant and a Member", *European Integration*, C.XXVII, No: 1, 2006, ss. 51-71.
- Özcan, Mehmet, Ercüment Tezcan ve Fatma Yılmaz: "Kıbrıs Sorununa Alternatif Yaklaşımlar: Çok Bileşenli Adım Modeli", *USAK Raporları No: 08-02*, Ankara, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, 2008.
- Ramming, Saskia: "Cyprus's Accession Negotiations to the European Union: Conditional Carrots, Good Faith, and Miscalculations", *International Negotiation A Journal of Theory and Practice*, 2008, C.XIII, No: 3, 2008, s. 365-386.
- Sepos, Angelos: The Europeanisation of the Cyprus central government administration: the impact of the EU membership negotiations, *Journal of Southern Europe and the Balkans*, C.VII, No:3, 2005, ss. 367-385.
- Sepos, Angelos: *The Europeanization of Cyprus Polity, Policies and Politics*, United Kingdom, Palgrave Macmillan, 2008.
- Sertoğlu, Kamil, İlhan Öztürk: "Applications of Cyprus to the European Union and the Cyprus Problem", *Emerging Markets Finance & Trade*, C.XXXIX, No: 6, 2003, ss. 54-70.
- Souter, David: "An island Apart: A Review of the Cyprus Problem", *Third World Quarterly*, C.VI, No: 3, s.657-674.
- Suvarierol, Semin: "The Cyprus Obstacle on Turkey's Road to Membership in the European Union", *Turkish Studies*, C.IV, No: 1, 2003, s. 55-78.
- Şahin, İsmail: "Doğu Akdeniz'de Enerji Çatışması ve İş birliği", *ORSAM Rapor No:3*, 2019.
- Ulusoy, Kıvanç: "The Europeanization of Turkey and its impact on the Cyprus Problem", *Journal of Southern Europe and Balkans*, C.X No: 3, 2008, ss. 309-329.
- Yılmaz, Gözde: "From EU-phoria to EU-phoria? Changing Turkish Narratives in EU-Turkey Relations", *Baltic Journal of European Studies*, C.IX, No: 1, 2019, ss. 20-32.

2. Elektronik Kaynaklar

- Avrupa Komisyonu Kıbrıs Temsilciliği: “Kıbrıs Türk Toplumu”, (Çevrimiçi) https://ec.europa.eu/cyprus/about-us/turkish-cypriots_tr, 22 Mart 2020.
- DW: “VERHEUGEN Feels ‘Cheated’ by Greek Cypriot Government”, Nisan 21, 2004, (Çevrimiçi) <https://www.dw.com/en/verheugen-feels-cheated-by-greek-cypriot-government/a-1176506>, 18 Mart 2020.
- EUR-LEX: “Act concerning the conditions of accession of the Czech Republic, the Republic of Estonia, the Republic of Cyprus, the Republic of Latvia, the Republic of Lithuania, the Republic of Hungary, the Republic of Malta, the Republic of Poland, the Republic of Slovenia and the Slovak Republic and the adjustments to the Treaties on which the European Union is founded - Protocol No 10 on Cyprus”, Eylül 23, 2003, (Çevrimiçi), <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:12003T/PRO/10&from=EN>, 18 Mart 2020.
- EUR-LEX: “C1 COUNCIL REGULATION (EC) No 866/2004 of 29 April 2004 on a regime under Article 2 of Protocol 10 to the Act of Accession”, Ağustos 8, 2013, (Çevrimiçi), <https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2004R0866:20130808:EN:PDF>, 17 Mart 2020.
- European Communities: “Commission Opinion on the application by the Republic of Cyprus for Membership”, (Çevrimiçi) <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/99cd34a4-e06a-4e6f-a957-b8f562034cdc>, 18 Mart 2020.
- European Union: “Cyprus”, (Çevrimiçi) https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/cyprus_en, 18 Mart 2020.
- Official Journal of the European Union: “Council”, (Çevrimiçi) https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/Tur_En_Realitons/protokol_2005.pdf, 21 Mart 2020.
- Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs: “Cyprus”, (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/sub.en.mfa?55806b36-748e-4504-bab5-4ca952070a1c>, 15 Mart 2020.
- Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs: “Cyprus-The Cyprus Issue”, (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/the-cyprus-issue-overview.en.mfa>, 19 Mart 2020.
- Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs: “EU and Cyprus: An Expert View Opinion of Professor M.H. Mendelson Q.C on the Application of “the Republic of Cyprus” to Join the European Union”, (Çevrimiçi) http://www.mfa.gov.tr/eu-and-cyprus_an-expert-view.en.mfa, 26 Mart 2020.

- Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs: “EU and Cyprus: An Expert View Opinion of Professor M.H. Mendelson Q.C on the Application of “the Republic of Cyprus” to Join the European Union Page1 The Facts”, (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/page1-the-facts.en.mfa>, 26 Mart 2020.
- Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs: “Declaration by Turkey on Cyprus”, 29 July 2005”, (Çevrimiçi) http://www.mfa.gov.tr/declaration-by-turkey-on-cyprus_-29-july-2005.en.mfa, Erişim Tarihi: 15 Mart 2020.
- Spiteri, Sharon: “Verheugen feels ‘cheated’ by Greek Cypriot government”, *euobserver*, Nisan 21, 2004, (Çevrimiçi) <https://euobserver.com/enlargement/15270>, 18 Mart 2020.
- Şahin, İsmail: “Türkiye Güney Kıbrıs’ı Libya’dan Vurdu”, Kasım 29, 2019 (Çevrimiçi) <https://www.dirilispostasi.com/makale/turkiye-guney-kibrisi-libyadan-vurdu>, 11 Mart 2020.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı: “Başlıca BM Güvenlik Konseyi Kararları (İngilizce)”, (Çevrimiçi) http://www.mfa.gov.tr/_baslica-bm-guvenlik-konseyi-kararlari-_ingilizce_.tr.mfa, 17 Mart 2020.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı: “No: 123-29 Temmuz 2005, 1963 Ankara Anlaşması’nı Tüm AB Üyelerine Genişleten Uyum Protokolü hk”, http://www.mfa.gov.tr/no_123---29-temmuz-2005_-1963-ankara-anlasmasi_ni-tum-ab-uyelerine-genisleten-uyum-protokolu-hk_.tr.mfa, 21 Mart 2020.
- United Nations Peace Keeping Force in Cyprus (UNFICYP): “About”, (Çevrimiçi) <https://unficyp.unmissions.org/about>, 18 Mart 2020.
- United Nations: “Resolution 353 (1974) of 20 July 1974”, <http://unscr.com/files/1974/00353.pdf>, 15 Mart 2020.
- United Nations: “Resolution 360 (1974) of 16 August 1974”, (Çevrimiçi) <http://unscr.com/files/1974/00360.pdf> 15 Mart 2020.